

ништава Краљевине Југославије у иностраству од 10. августа 1939. године. Ово не умањује значај резултата које је постигао Милан Совиљ, јер би поменути извори само променили извесне детаље или ојачали већ постојећу аргументацију.

Срђан МИЋИЋ

Sebastian Conrad. *What is Global History?*
Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2016, 299.

Шта је глобална историја? Да ли је сваки историчар данас глобални историчар? Зашто је глобална историја стекла такву популарност и због чега се то дешава сада? – нека су од питања која Себастијан Конрад поставља у уводном поглављу књиге *Шта је глобална историја?*, отварајући на тај начин размишљања и полемику о овом историографском правцу.

За глобалну историју се може рећи да је историографски правац у успону, у англофоном свету већ неколико деценија, а у последње време и на европским универзитетима, као и у деловима источне Азије. То, с једне стране, представља изазов покушају теоретског осврта на питање шта глобална историја *јесте*, јер динамичност овог истраживачког правца врло брзо сваки покушај дефинисања може учинити превазиђеним. Међутим, с друге стране, управо пролиферација радова који се подводе под глобалну историју доводи до опасности замагљивања посебности и хеуристичке вредности глобалног приступа. Иако не претендује да детерминистички постави тематске или хронолошке оквире, нити да сугерише погодност микро, односно макро нивоа анализе за студије глобалне историје, један од циљева ове књиге јесте управо излагање основних методолошких постулата глобалне историје, као и истицање оног правца унутар студија глобалне историје који је, по мишљењу аутора, најперспективнији. Поред тога, мотив за писање, потицао је и од изазова професорског позива, тј. од потребе да се студентима основних и постдипломских студија понуди језгровито, али не и директивно образложење шта глобална историја као правац, као приступ и као предмет истраживања представља.

Себастијан Конрад је професор историје на Слободном универзитету у Берлину, уједно и шеф Катедре за модерну историју, један од професора и иницијатора мастер програма Глобална историја, а у сарадњи са Хумболт универзитетом у Берлину и програма докторских студија Глобална интелектуална историја. Конрад је тренутно један од ди-

ректора Форума за трансрегионалне студије у Берлину, члан уредништва часописа *Past & Present* и *Geschichte und Gesellschaft*, а заједно са Андреасом Екертом и Маргит Пернау уредник серије књига *Globalgeschichte* (Campus publishers).

Научна интересовања Себастијана Конрада углавном су везана за транснационални и глобални приступ. Досадашњи истраживачки опус обухвата радове из области модерне историје Јапана и западне Европе. Бавио се питањима колонијализма и постколонијализма, проблемом сећања, историјом историографије, интелектуалном историјом и др. Књига *Globalgeschichte: Eine Einführung* (С. Н. Beck, 2013) (Глобална историја: увод), објављена на немачком језику, представљала је полазишну основу за књигу *Шта је глобална историја?* објављену на енглеском језику три године касније.

Већ сам наслов књиге упућује на отворено питање, позив на размишљање и на дијалог. Иако аутор полемише како са критичарима глобалног обрта тако и са оним историчарима који практикују глобални приступ, тон којим је књига писана ни у једном тренутку не прелази границе академске коректности, нити добија карактер тврдњи о беспоговорној исправности глобалног приступа, онаквог како га Конрад разуме. Проблемски оријентисана, мнографија је подељена у десет тематских поглавља, у којима аутор – расправљајући са различитим приступима који се „такмиче“ са глобалном историјом, истовремено се преплићући и преклапајући у бројним аспектима, али и са критичарима глобалног обрта – настоји да „оцрта“ посебности глобалног приступа, бенефите које он у сазнајном смислу може донети, али и да укаже на потенцијалне недостатке и замке којих историчар треба да буде свестан, уколико своја истраживања усмери у правцу писања глобалне историје.

Глобалну историју Себастијан Конрад сматра ревизионистичким приступом, превасходно због тога што напушта националну државу као оквир историјске анализе и, уместо тога, предмет истраживања смешта у глобални контекст. Аутор, међутим, истиче да глобална историја није једини историографски правац који помера фокус са националне државе и у центар пажње ставља мобилност, размену, токове, мреже, процесе који превазилазе границе – истовремено се сличним темама бави и транснационална, компаративна, светска историја, постколонијалне студије, историја глобализације и др. Уз то, он наглашава да глобална историја није ни једини исправан нити супериоран приступ, већ је у питању перспектива више прилагођена истраживању одређених питања, а мање анализи других, не мање важних појава и процеса. Он истовремено упозорава да је за разумевање многих феномена конкретан, јасно ограничен контекст кључан и примерен, као и да се не смеју изгубити из вида оне историјске појаве и актери, који нису били мобилни, ни интегрисани у мреже на које савремени историографски правци стављају акценат.

Управо чињеница да глобална историја, онако како Конрад предлаже њено разумевање, има више смисла за анализу одређених периода, процеса, места, него других, наводи на опажање да је глобална историја уједно и процес и перспектива, односно и објекат историјске анализе и начин погледа на прошлост. Ове две димензије, које аутор у својој студији из хеуристичких разлога раздваја, обично су повезане, што чини глобалну историју погодним приступом за анализу оних процеса и периода у којима је постојала одређена (глобална) интегрисаност.

Да би се разумело шта Себастијан Конрад сматра глобалном историјом као перспективом и историографским правцем, потребно је прво изложити његово разумевање глобалне интегрисаности као контекста (не нужно и предмета) глобалне историје. У неку руку, може се рећи да то представља и његово разумевање историјске стварности и савременог света. Конрад истиче да је прошлост сложен процес. Структурна интеграција није последица једног узрока. Различити фактори могу утицати на промену и глобална интеграција управо је резултат структура – економских, политичких, културних – које се преклапају и прожимају. У Конрадовом разумевању историје нема статичности ни обавезног линеарног кретања. Не постоји супротност и непомирљивост структура и појединца, нити дихотомија између историјске нужности и случајности. Напротив, по Конрадовом разумевању, структуре су управо продукт повезаности, интеракције и размене, а од свакодневних активности појединаца и група зависи стабилност и дуготрајност структура. Структуре представљају оквир и контекст у којима појединац делује, али оне не детерминишу његову активност. Оно што се назива процесом глобализације, заправо је резултат сложене мреже структура које су међусобно повезане и испреплетане, али од којих свака има сопствену динамику, није трајна и не води нужно већој интегрисаности. По мишљењу аутора, контекст глобалне историје јесте глобална интегрисаност, али она није увек предмет истраживања. Другим речима, глобална историја није једнака историји глобализације, која може бити један поджанр или тема глобалне историје, али не чини њену суштину.

Глобална историја као приступ може се применити на све периоде и регије. Међутим, њене експланаторне могућности биће веће за периоде у којима су повезаности интензивније, а интегрисаност већа. С обзиром на комплексност историјских процеса, историчар треба увек да има у виду различите факторе који утичу на предмет истраживања, као и различите нивое интегрисаности – било да су локални, национални, регионални, или глобални. Међутим, глобална историја као приступ захтева да се поред осталих нивоа у историјску анализу и интерпретацију уведе и глобална димензија, односно, да се у трагању за узроцима одређених појава, каузалност тражи и на нивоу глобалних процеса.

Глобална историја не значи историја целог света и не подразумева макро перспективу. Напротив, Себастијан Конрад истиче да се међу нај-

бољим радовима из глобалне историје издвајају управо они који су као просторну јединицу анализе имали једно, ограничено место. По његовом мишљењу, најподстицајнија питања се јављају у пресеку између глобалних процеса и њихових локаних манифестација. У настојању да избегну националну државу као оквир историјске анализе, историчари глобалне историје кретали су се у различитим правцима – било пишући микро историје у глобалном контексту или „пратећи“ појединачне историјске личности чији је биографски пут прелазио политичке и просторне границе, узимајући супранационалне просторе, попут океана, за аналитички оквир или анализирајући мреже различитих конекција и интеракција. Конрад сматра да не постоји привилегована или боља јединица посматрања када је глобална историја у питању и да избор просторне јединице зависи од постављеног питања. Он додаје да треба имати у виду да ниједна јединица посматрања не постоји изоловано и да је свака конструисана, као и да је кључно направити разлику између јединице и нивоа посматрања, те да се једно одређено место може изучавати на различитим нивоима. Глобално је управо ниво анализе, перспектива која је значајна чак и када се истражује живот појединца.

Иако је глобална историја делом везана за просторни обрт, што је очигледно у самом вокабулару који обилује појмовима попут мапирања, циркулације, токова, мрежа и др., темпорална димензија остаје важна. Глобална историја, на трагу просторног обрта, наставља критику темпоралних категорија попут прогреса, револуције, стагнације, хватања корака, дихотомије напредно–заостало, као и разумевања историје као непрестаног развоја који се генаолошки, а самим тим и интерно може објаснити. Прелазак са генеалогског на синхроно посматрање догађаја може „отворити очи“ историчару, указати на повезаност догађаја преко граница, на узроке који леже изван ужег поља посматрања, али то не значи занемарити предисторију и континуитете, већ учинити напор да се синхрона и дијахрона димензија повежу и да се за узроцима трага и у прошлости посматране појаве и у синхроним и спољашњим факторима.

Један од постулата глобалне историје, као и бројних других савремених историографских приступа, јесте и превазилажење евроцентричних анализа, како интерпретација које Европу посматрају као једини мотор развоја, модернизације и активности, тако и оних које европске концепте, норме, вредности и убеђења пројектују на анализу прошлости и на разумевање других делова света. Себастијан Конрад, међутим, прави разлику између евроцентризма (Eurocentrism) и европоцентричности (Euro-centeredness), односно између евроцентричне анализе одређеног феномена, који не мора имати везе са Европом, и европоцентричности процеса у којима је Европа имала кључну улогу. Циљ анализе јесте избећи евроцентричност, али не и маргинализовати улогу Европе и Запада. Конрад истиче да сваки аутор неминовно пише са одређених позиција, које нису увек географске и култур-

не, већ могу зависити од социјалног статуса или политичког става. Такву позиционираност историјске перспективе треба осветлити, имати у виду различите погледе и перспективе, али не и стварати нове центризме.

Постављајући питање да ли постоји један свет, реалан, неодвојив од перспективе аутора који га описује, Конрад закључује да историчари нису само они који описују свет, већ га и стварају, односно конструишу објекат сопствене анализе. Ни „свет“ ни „глобално“ не постоје независно од историчара који о њима пише. Делом изглед сваког појединог света зависи од перспективе и поимања света самих историјских актера који су предмет анализе, делом од позиција историчара, али и од концептуалног апарата којим историчар описује свет око себе, а чија је сврха да сложеној реалности упрости и учини глобалну прошлост „читљивом“. Полемишући са критикама које су долазиле углавном од представника постколонијалне теорије и субалтерних студија, усмереним на проблематизовање способности категорија савремених друштвених наука да обухвате хетерогеност глобалне стварности, а посебно реалности незападних култура, Конрад закључује да ће вокабулар друштвених наука остати корисно аналитичко средство и убудуће. Додуше, истиче да хетерогеност историјских појава неће моћи никада да се уклопи у потпуности у универзалне концепте, али да зато треба бити отворен за концептуалне иновације и за увођење нових термина који се ослањају и на незападно искуство. Ипак, од 19. века дошло је до универзализације вокабулара друштвених наука, који јесте потекао из западне традиције, али је, поставши општеприхваћен, омогућио дијалог и размену искустава међу различитим друштвима, што, по Конрадовом мишљењу, односи превагу над недостацима. На аналоган начин аутор се односи и према проблему доминантног положаја англофоне историографије и енглеског језика – иако постоји могућност маргинализације историографских традиција писаних на другим језицима и привилеговања матерњих говорника, енглески језик омогућује академску комуникацију и размену идеја без преседана.

На крају, Себастијан Конрад се осврће на недостатке глобалног приступа. Упозорава на то да глобална историја не треба да се претвори у историју глобализације, већ да понуди критички осврт на тај процес. Поред тога, истиче значај узимања у обзир и људског фактора у историјским анализама, као и односа моћи, које студије усмерене на конекције и мреже имају тенденцију да изоставе. Постављајући питање да ли је појам „глобално“ сувише уопштен, Конрад закључује да у аналитичком смислу има далеко прецизнијих појмова, али да је његов значај у „осветљавању“ оних структура које заиста јесу глобалне и, пре свега, у „спашавању“ историографије од анализа ограничених затвореним институционалним мрежама, политичким интересима и замишљеним границама.

Наталија ДИМИЋ